

DOI: <https://www.doi.org/10.36719/2663-4619/75/72-76>

Şəfəq Çingiz qızı Həsənova
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
baş müəllim
calil.farah72@mail.ru

DÖVLƏT DİLİ VƏ ƏDƏBİ DİL TERMİNLƏRİNİN DİLÇİLİKDƏ TƏYİNATINA ÜMUMİ BAXIŞ

Xülasə

“Dövlət dili və ədəbi dil terminlərinin dilçilikdə təyinatına ümumi baxış” adlı məqalə dövlət dili və ədəbi dil əlaqələrinin dilçilik kontekstindən araşdırılmasına həsr edilmişdir. Bu məqalədə Avropa, rus dilçilik institutlarının dövlət dili konsepsiyasına baxışına nəzər salınmış, milli dil, rəsmi dil, ədəbi dil anlayışlarının dövlət dili qavramı ilə qarşılıqlı münasibətləri araşdırılmışdır. Eyni zamanda Azərbaycan dilçiliyində dövlət dili və ədəbi dil əlaqələrinin tarixən bir-biri ilə sıx bağlılığına münasibət bildirilmişdir. XX əsrin əvvəllərindən Azərbaycanda formalaşan dilçilik institutlarının bu sahədə apardıqları tədqiqat tarixinə nəzər salınmışdır. Azərbaycanın müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra çüasir dilçilikdə dövlət dilinin formalaşması ilə bağlı dövlət dil siyasəti və bunun tədrisə yansımaları məsələsinə aydınlıq gətirilmişdir.

Açar sözlər: *dövlət, dil, rəsmi, ədəbi, tarix, milli*

Shafag Chingiz Hasanova

An overview of the terms of state language and literary language in the definition of linguistics

Summary

The article "General view of the definition of the terms of the state language and literary language in linguistics" is devoted to the study of the relationship between the state language and literary language in the linguistic context. This article examines the views of European and Russian linguistic institutes on the concept of the state language, examines the interaction of national language, official language, literary language definitions with the concept of state language. At the same time, the relationship between the state language and literary language in Azerbaijani linguistics was historically closely linked. The history of research conducted in this field by linguistic institutes formed in Azerbaijan since the beginning of the 20th century has been considered. After the restoration of Azerbaijan's independence, the issues of state language policy and its reflection in teaching were clarified in connection with the formation of the state language in modern linguistics.

Key words: *state, language, official, literary, history, national*

Giriş

Dil sosial-psixoloji faktor kimi bütün cəmiyyətlərdə mövcuddur. Hər bir cəmiyyət özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə digər toplumları fərqlənir. Bu mədəni fərqliliklər içində dil də özünəməxsus yer tutur. Bu gün dünya dövlətçilik ənənələrinin başlıca atributlarından sayılır. Milli dil bir etnosun ümumi malı olmaqla yanaşı dövlət çərçivəsində formalaşan hər bir xalqın dövlət dilinə çevrilir. Dövlət dili isə özlüyündə xalqın mövcud dilinin ədəbi normaları əsasında formalaşır. Bu mənada dövlət dili və ədəbi dil anlayışı bir-biri ilə sıx bağlıdır və bu gün dilçiliyin əsas araşdırma obyektlərindən biri kimi olduqca aktualdır.

Dövlət dili kimi “milli dil” və “rəsmi dil” və “ədəbi dil” qavramları Avropa ölkələrində “dövlət dili” termini demək olar ki istifadə olunmur. Bu terminin yerinə ingilis dilində «national language» ı «official language», fransız dilində «langue officielle» və «langue nationale», alman dilində «Amtssprache» və «Nationalsprache», ispan dilində – «idioma oficial» terminləri istifadə olunur ki bu da özlüyündə milli dil anlamını verir.

XX əsrin əvvəllərindən etibarən "Rəsmi" və "dövlət" dillərini bir-birindən ayırmaq üçün XX əsrin əvvəllərindən etibarən mütamadi nəşr olunan elmi əsərlərdə və rəsmi sənədlərdə öz əksini tapmış təklif nəhayət 1953-cü ildə YUNESKO mütəxəssisləri tərəfindən hazırlanmış bir hesabatda yer almış oldu.

İngilis dilində olan hesabatın orijinal mətnində dövlət dili ilə milli dil qavramları bir bitindən fərqləndirilirdi. Belə ki, rəsmi dilinin siyasi sahədə və dövlət çərçivəsində integrasiya funksiyasını yerinə yetirdiyini, "milli dil"in sosial və mədəni sahələrdə bu dövlətin simvolu kimi çıxış ediyini nəzərə alaraq onları bir bi-birindən ayırmağın cavıblılığı önə sürülürdü. "Rəsmi dil - dövlət idarəetmə dili, hüquqihökumət, məhkəmə dilidir" (7, s. 46).

Qeyd etməliyə ki, hesabatın mətnində təhsil məqsədləri üçün dilin sözü gedən funksiyaları arasında xüsusi fərqləndirici xüsusiyyət təyin edilmir. Hesabatda müəlliflər ana dilindən istifadə hüquqlarını qorumaq istəklərinə baxmayaraq, onlar "milli" dilin öyrənilməsinin aşkar zəruriliyini dərk edirlər. Bu zəruriyyət təkcə dövlət siyasətinin materiallarına (qanunlar, dövlət orqanlarının siyasəti, iqtisadi prosedurlar) deyil, həm də tarix, incəsənət, elm, texnologiya materiallarına çıxış imkanı ilə bağlı idi. (7, s. 55).

Rus dilçiliyində Avropa dilçiliyindən fərqli olaraq "milli" və "rəsmi" dil arasındakı bu fərq yuxarıda təsvir edilən "dövlət" termininin qavranılması nüansları nəticəsində bir qədər fərqlidir (5, s. 121). Belə ki, bir çox rus dilçiləri dövlət dilinin oynamağı olduğu çox integrativ funksiyayı görməzlikdən gəlir, hətta mübahisə edir, onun istifadəsini yalnız rəsmi sahələrlə məhdudlaşdırmaqda ısrar edirlər.

M.A.Kronqauzun yuxarıda qeyd etdiyimiz əsərinə əlavə olaraq, tanınmış hüquqşünas A.S. Piqolkin, qeyd edir ki, dövlət dili hökumətin xalqı ilə danışdığı rəsmi dildir. Onun sonrakı izahından bəlli olur ki, bu dilin vasitəsi ilə dövlət yalnız iqtisadiyyatı deyil, bütün digər ictimai sferaları tam nəzarətdə saxlayan qurumdur: "Bu, rəsmi lövhə və elanların, möhür və ştampların, yerli malların yol nişanların və küçə və meydanların adlarının etiketləşdirilməsinin və möhürləşdirilməsinin dilidir. Bu dil müvafiq dövlətin vətəndaşları tərəfindən öyrənilməli və fəal istifadə edilməli olan məktəblərdə və digər təhsil müəssisələrində təhsilin aparıldığı dildir. Televiziya və radioda, qəzet və jurnalların nəşrində üstünlük təşkil etmək də dövlətin funksiyalarından biridir. (4, s.27)

YUNESKO ekspertlərinin tövsiyələrindən fərqli olaraq Rusiya qanunvericiliyində hesab olunur ki, rus dilində "dövlət dili" termininin özü "rəsmi dil" deyil, "milli dil" termininə uyğun gəlir və ölkədə rus dilini dövlət dili kimi tanıyan birinci qanundan başlayaraq Rusiya Federasiyasının "RF xalqlarının dilləri haqqında" 1991-ci il Qanunu "dövlət dili" termini həm dövlətlə rəsmi qarşılıqlı əlaqə dili, həm də siyasi, sosial dilin dili üçün istifadə olunmağa başladı və dövlətin mədəni birliyi, qismən, göründüyü kimi, daha geniş bir sahəyə istinad etmək üçün istifadənin dövlətlə rəsmi ünsiyyət sahələrində istifadə öhdəliyini özündə cəmlədiyini irəli sürür.

Dövlət dili və ədəbi dil əlaqələri Dilçilik dilin funksiyası və ona uyğun olan anlayışı ilə eləcə də funksional üslub anlayışı, eləcə də nitq janrları, dil registrləri və sosiolektlər anlayışları ilə fəaliyyət göstərir.

Dövlət dili üçün onun dil kimi hüquqi statusu (statusu) məcburidir. Bu yanaşma ilə dövlət dilinin məcburi tətbiqi sahələrində yaranan nitq situasiyaları dili dövlət dili kimi xarakterizə edən linqvistik vasitələrin məcmusunu qabaqcadan müəyyən edir.

Praqa Linqvistik Dərnəyi üzvlərinin yazılarında ilk dəfə formalaşdırılan "funksional üslub" anlayışının özü dilçilikdə bir qədər mübahisəli kateqoriyanı təmsil edir (1, s.3). Belə ki, dil üslubu bu üsluba xas olan linqvistik vasitələrin seçilməsi üçün xüsusi qaydalara deyil, konkret situasiyalarda istifadə olunan lüğət və sintaksisin induktiv şəkildə aşkar edilmiş xüsusiyyətlərinə aiddir.

"Azərbaycan Respublikası Azərbaycan dilinin dövlət dili olaraq işlədilməsini öz müstəqil dövlətçiliyinin başlıca əlamətlərindən biri sayır, onun tətbiqi, qorunması və inkişaf etdirilməsi qayğısına qalır, dünya azərbaycanlılarının Azərbaycan dili ilə bağlı milli-mədəni özünüifadə ehtiyaclarının ödənilməsi üçün zəmin yaradır.

Bu Qanun Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasında Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi hüquqi statusunu nizamlayır" <http://www.e-qanun.az/frame-work/1865>.

Qövlət dilinin hüquqi statusu a.əğda qeyd olunan maddələr üzrə tənzimlənilir:

1.1. Azərbaycan Respublikasının dövlət dili Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 21-ci maddəsinin I hissəsinə müvafiq olaraq Azərbaycan dilidir. Dövlət dilini bilmək hər bir Azərbaycan Respublikası vətəndaşının borcudur.

1.2. Azərbaycan Respublikasının dövlət dili kimi Azərbaycan dili ölkənin siyasi, ictimai, iqtisadi, elmi və mədəni həyatının bütün sahələrində işlədilir.

1.3. Azərbaycan Respublikası dövlət dilinin işlənməsini, qorunmasını və inkişafını təmin edir.

1.4. Azərbaycan Respublikasında dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarında, dövlət qurumlarında, siyasi partiyalarda, qeyri-hökumət təşkilatlarında (ictimai birlik və fondlarda), həmkarlar təşkilatlarında, digər hüquqi şəxslərdə, onların nümayəndəliklərində və filiallarında, idarələrdə dövlət dilinin tətbiqi ilə bağlı fəaliyyət bu Qanuna uyğun olaraq həyata keçirilir, o cümlədən kargüzarlıq işləri dövlət dilində aparılır.

1.5. Dövlət dilinin tətbiqinin normaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir.

1.6. Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyət göstərən beynəlxalq təşkilatlarla (və ya onların nümayəndəlikləri ilə) və xarici dövlətlərin diplomatik nümayəndəlikləri ilə yazışmalar Azərbaycan Respublikasının dövlət dilində və ya müvafiq xarici dildə Azərbaycan dilinə tərcümə olunmaq şərtilə aparıla bilər.

<http://www.e-qanun.az/framework/1865>

Dövlət dili və ədəbi dilin tədrisi tətbi Dilçilər dövlət dilini rəsmi dil olaraq qəbul edirlər, çünki bu halda dilin funksional üslublarından birinə - rəsmi işgüzar üsluba açıq-aydın istinad edilir, dövlət dilinin ictimai birlik dili kimi qəbul edilməsi isə onun sərhədlərini qeyri müəyyən edir, onu aydın dildən məhrum edir. Əksinə, sosiolinqvistika əsərlərində vurğulanır ki, dövlət dilinin rolunu ancaq funksional cəhətdən inkişaf etmiş, yəni müxtəlif funksiyaları yerinə yetirməyə uyğunlaşdırılmış dil oynaya bilər.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, cəmiyyətdə ümumi kommunikativ məkanın yaradılması kimi sosial-hüquqi məqsədi güdən hüquqi tənzimləmə aləti kimi linqvistik kateqoriyalara müraciət edilir. Cəmiyyətin konkret dövlətdə birləşməsi təkcə siyasi deyil, həm də mədəni əsasda nəzərdə tutulur, siyasi və iqtisadi sistemlərin səmərəli fəaliyyətini təmin edəcək ümumi dil məkanı tələb olunur. Dil sahəsində hüquqi tənzimləmənin nəticəsi eyni dərəcədə səmərəsiz olacaq, qanunverici linqvistik kateqoriyalardan ümumiyyətlə istifadə etməsə, məqsədinə nail olmayacaqdır.

"Standart" dil müəyyən bir dilə istinadlar vasitəsilə qurulur dilin qanunauyğunluqlarını təsbit edən, öz ictimai nüfuzuna və hüquqi statusuna görə dilin leksik və sintaktik cəhətdən "düzgün" variantının normativ, yəni göstəriş mənbəyinə çevrilən mənbə hesab olunur. Belə bir mənbə kimi ya dilin normativ variantını yeganə mümkün variant kimi təqdim etməklə, ya da etikətləmə sisteminin köməyi ilə bütün dil müxtəlifliyindən dilin "düzgün" variantını vurğulamaqla müxtəlif növ lüğətlərdən və qrammatikalardan istifadə etmək olar.

Söhbət belə bir dilə xas olan janr, üslub və digər rəngarəngliyə malik ədəbiyyat dilindən deyil, dilin kodlaşdırılmış, dialektüstü normasından gedir. Müxtəlif kateqoriyalara aid olmasına baxmayaraq dövlət dili anlayışına ən çox uyğun gələn dil kateqoriyası kimi ədəbi dil hesab oluna bilər. O.V.Myakşeva və O.B.Sirotninin haqlı olaraq qeyd etdiyi kimi, dövlət dili ədəbi dilə dövlət dilinin istifadəsinin müxtəlif sahələrində üslubi normativ diferensiallaşmaya riayət etməklə uyğun gəlir (2, s. 86)

Ancaq başqa bir şey daha vacibdir. Dövlət anlayışını müzakirə edərkən dilin, sözü gedən xüsusiyyətlərinin daha çox sosiologiyaya və hüquq sahəsinə aid edilməsinə rəğmən təbii olaraq dilçiliyin (dilçiliyin) öyrənilməsi və araşdırılması predmeti kimi qəbul edilir, Yuxarıda qeyd edildiyi və mübahisə etdiyimiz kimi, dövlət dili anlayışı dilçilik kateqoriyası deyil, hüquq anlayışıdır, çünki dövlət dili dil növü deyil, onun rəsmi statusudur (2, s. 86).

"Dövlət dili" siyasi-hüquqi termindir dövlətdə vahid ictimai kommunikativ və mədəni məkanı təmin etmək məqsədilə dilin həmin ərazilərdə istifadəsinin hüquqi statusu və qaydalarıdır. Bu qaydaların əsas məqsədi dövlətin əksər vətəndaşlarına onlar üçün əhəmiyyətli olan məlumatların başa düşülməsini təmin etməkdir (6, s.27).

Təhsildə dövlət dili ilk növbədə məktəbdə dövlət dilinin öyrənilməsinə təmin etmək üçün nəzərdə tutulur. Dövlət dili kimi dilin linqvistik xüsusiyyətlərinin tətbiqi bir çox baxımından zəruridir.

Metodoloji baxımdan dilin öyrədilməsi ənənəsi doğma və qeyri-dogma dillərə yanaşmada - həm onları öyrətmək, həm də biliyini yoxlamaq üsulları baxımından fərqlənir. Ana dilinin öyrənilməsi zamanı təlimin əsas məqsədi tələbələrin artıq danışiq və başa düşdüyü dili təhlil etməyi öyrətmək, həmçinin lüğət ehtiyatını, öz fikrini ifadə etmək bacarığını artırmaqla dil səriştələrini genişləndirməkdir.

Qeyri-ana dilinin tədrisi ilk növbədə dildən ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə etməyi, şifahi və yazılı nitqi başa düşməyi və bu dildə öz fikrini ifadə etməyi öyrətməyə yönəlmişdir. Bu cür əsas dil kompetensiyaları olduqda, onların inkişafı haqqında danışmaq olar - ana dilinin öyrənilməsində olduğu kimi eyni istiqamətlərdə, lakin dilə "kənardan" baxmaq şərti ilə. "İçəridən", qeyri-dogma dilin istifadəsi ana dilində intuitiv nitq fəaliyyətindən daha çox məlumatlılıq və dil vasitələrinin rəasional seçimini tələb etdiyini fərz edir.

Dövlət dilindən istifadə zamanı ədəbi dilin istifadə sərhədlərini aydın şəkildə müəyyən etmək üçün müasir ədəbi dil, "dövlət" dilinin tədrisi dilin norması, ədəbi dilin standartlaşdırılması və standartlaşdırılmasının vasitə və üsullarının, müəyyən dil vasitələrindən istifadənin məqbul və məqsədəuyğunluğu haqqında sosiolinqvistik fikirlərin öyrənilməsini əhatə etməlidir. "Azərbaycan dili də bir çox digər xalqların dili kimi xalqımızın birliyi və dünya arenasında özünü təsdiqi üçün əhəmiyyətli rol oynayır. Bu səbəbdən də Azərbaycan dilçiləri xalqımızın mənəvi sərvəti olan, dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi sarsılmaz təməli, dövlətimizin müstəqilliyinin başlıca rəmzlərindən biri olan dilimizin inkişafı və onun dünyaya tanıtılması sahəsində çalışır. Azərbaycan dili öz ifadə imkanlarının zənginliyi, səs quruluşunun səlisliyi və qrammatik strukturunun sabitliyi dünya dilləri arasında özünəməxsus yer tutur. xüsusən Müasir Azərbaycan ədəbi dili siyasi-ictimai, elmi-mədəni sahələrdə xüsusi mövqeyə sahibdir. Dilimiz yüksək yazı mədəniyyəti olan və daim söz ehtiyatını zənginləşdirən bir dildir.

Azərbaycanda dilçilik sahəsində aparılan tədqiqatların təməli hələ XX əsrin ilk rübündən başlanılmışdır. Belə ki, 1920-ci illərdə Azərbaycanda ilk dilçilik tədqiqatları Azərbaycanı Tədqiq və Təəbbö Cəmiyyətində və Azərbaycan Dövlət Elmi-Tədqiqat İnstitutunda başlanmışdır. Sovet Hökumətinin Azərbaycanda qurulmasından sonra DSSRİ Elmlər Akademiyası Zaqafqaziya filialının Azərbaycan şöbəsinin və SSRİ Elmlər Akademiyası Azərbaycan Filialının Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun yaradılması ilə nəticələndi və bu illərdə Azərbaycan dilçiliyi xüsusi şövqlə inkişaf etdirilməyə başladı. 1945-ci ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyası təşkil olunması bu elm ocağında Dilçilik institutunun formalaşmasına da təkan vermiş oldu.

Bu gün müasir Azərbaycan dilçiliyinin formalaşmasında xüsusi xidmətləri olan M. Şirəliyev, Ə. Dəmirçizadə, M.Hüseynzadə, Ə.Orucov, S. Cəfərov və bu kimi onlarca dilşünas alimlər Azərbaycan dilinin ədəbi dil kimi və müasir dövlət dilinin formalaşmasında istisna rol oynayan şəxslər kimi Azərbaycan dilçiliyinin görkəmli simaları kimi yadda qalmışdır.

Azərbaycan dilinin Dövlət tərəfindən dəstəklənməsinə və onun inkişafına xüsusən ümumilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyət illərində başlandı. Azərbaycan dövlət dilinin inkişafı sahəsində aparılan işlər bu gün İlham Əliyev tərəfindən yüksək səviyyədə davam etdirilir.

Bu gün ədəbi dilin və bunun ayrılmaz hissə kimi dövlət dilinin formalaşması onun kommunikativ səviyyəsinin inkişafı yönündə aparılan işlər xüsusən Təhsil sahəsində daha qabarıq şəkildə öz əksini tapır. Xüsusən son illər Azərbaycanda gənclərdə nitq mədəniyyətinin formalaşması üçün yazılan nitq mədəniyyəti sahəsində dərsliklər Azərbaycan ədəbi dilinin və bilavasitə dövlət dilinin inkişafına xüsusi xidmət edir.

Nəticə

Dövlət dili dövlətin əsas atributlarından biridir. Dünya dövlətlərində, xüsusən Avropa dövlətlərində dövlət dili milli dil adı qazanmışdır. Bu dil qavram dövlət ərazisində yaşayan xalqların ümumi birliyinə xidmət edir və YUNESKO tərəfindən milli dil normaları əsrin ortalarında qəbul edilmişdir.

Lakin buna rəğmən hər bir xalqın özünəməxsus mədəni elementləri mövcud olduğu üçün heç də hər zaman Avropadan alınan qalıbları digər xalqların dövlətçilik ənənəsiə birmənalı şəkildə tətbiq etmək mümkün deyildir. Məsələn Rusiyada dövlət dili və milli dil terminləri bir qədər fərqli xüsusiyyət daşıyır.

Azərbaycanda isə Dövlət dili əsasən ədəbi dil normalarına uyğun olaraq götürülür və xalqın dil mədəniyyətinin ən yüksək normalarına uyğun şəkildə tətbiq edilir. Bu gen dünyada olduğu kimi Azərbaycanda da dilçilik institutları Azərbaycan ədəbi dilinin inkişafı və dövlət dilinin dünya arenasında tanınması yolunda ciddi işlər görür. Xüsusən bu hal kommunikativliyin inkişafı ilə bağlı lüğətçilik və nitq mədəniyyətinin formalaşdırılması sahəsində daha aydın şəkildə özünü biruzə verməkdədir.

Ədəbiyyat

1. Dolinin K.A. Socialist realism in linguistics (on the history of functional stylistics in the USSR). In: Teoreticheskie problemy iazykoznanii: sbornik statei k 140-letiiu kafedry obshchego. iazykoznanii Filologicheskogo fakul'teta Sankt-Peterburgskogo gosudarstvennogo universiteta. Verbitskaia L.A. (ed.) St. Petesrburg: Faculty of Philology, Saint Petersburg State University Publ., 2004.
2. Mikhal'chenko V. Iu. Introduction: The language situation and language policy in modern Russia. In: Iazyk i obshchestvo: Entsiklopediia. Mikhal'chenko V. Iu. (ed.). Moscow: Azbukovnik Publ., 2016. P. 5–16.
3. Miakhsheva O.V., Sirotinina O.B. Russian state (literary) language: mandatory and possible spheres of application, norms and real usage. Trudy instituta russkogo iazyka im. V.V.Vinogradova. 2017, 13: 82–89.
4. Neroznak V.P., Oreshkina M.V., Sabatkov R.B. Russian language in the Russia. legislation. Polilog. 2001, (1): 15–30
5. Podmasko V.B. "National" means "official". Vestnik Vostochnoi ekonomiko-iuridicheskoi gumanitarnoi akademii. 2010, 5 (49): 66–73.
6. Usacheva O.Iu. Russian language in the function of state language as lingvo-didactical object. In: Funktsionirovanie russkogo iazyka kak gosudarstvennogo v sovremennykh usloviakh: Vserossiiskaia nauchno-prakticheskaya konferentsiia Moskva, 7 dekabria 2012 g. Moscow: Russian Legal Academy of the Ministry of Justice of Russia Publ., 2013. P. 126–130.
7. Haugen E. Linguistic and language planning. Transl. from English by T.M.Nikitina. In: Novoe v lingvistike. Issue 7: Sotsiolingvistika. Chemodanov N.S. (ed.). Moscow: Progress Publ., 1975. P. 441–469.
8. <http://www.e-qanun.az/framework/1865>.
9. Heyder Əliyev və Nitq mədəniyyəti. Mövzu 2 Azərbaycan dili və nitq mədəniyyətini dövlət qayğısı <https://medeniyyet.az/page/news/51724/Heyder-Eliyev-ve-nitq-medeniyyeti.html>
10. <https://www.muallim.edu.az/news.php?id=12278>
11. <https://president.az/articles/7744>
12. <https://haydaraliyevcenter.wordpress.com/heyder-eliev/>

Rəyçi: prof. F.Cəlil

Göndərib: 05.01.2022

Qəbul edilib: 07.02.2022